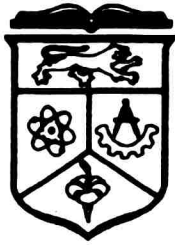

**PERUBAHAN DALAM SISTEM PEMBAHAGIAN HARTA
PUSAKA: SATU KAJIAN KES DI KALANGAN PENGANUT ADAT
PERPATIH DI SUNGAI UJONG.**

MAIZATUL AKMAM MOHD. HUSSAIN

**JABATAN PERSURATAN MELAYU
FAKULTI SAINS KEMASYARAKATAN DAN KEMANUSIAAN
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
BANGI
1999**

UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

JABATAN PERSURATAN MELAYU

**PERUBAHAN DALAM SISTEM PEMBAHAGIAN HARTA PUSAKA: SATU
KAJIAN KES DI KALANGAN PENGANUT ADAT PERPATIH DI SUNGAI
UJONG**

Oleh

MAIZATUL AKMAM MOHD. HUSSAIN

Kertas Projek ini telah diterima oleh Jabatan Persuratan Melayu untuk memenuhi sebahagian keperluan Ijazah Sarjanamuda Sastera (dengan kepujian) pada sesi

Penyalia

Ketua
Jabatan Persuratan Melayu

8 - 3 - 99

Tarikh

10 - 3 - '99.

Tarikh

**PERUBAHAN DALAM SISTEM PEMBAHAGIAN HARTA PUSAKA: SATU
KAJIAN KES DI KALANGAN PENGANUT ADAT PERPATIH DI SUNGAI
UJONG**

MAIZATUL AKMAM MOHD. HUSSAIN

**KERTA PROJEK INI DIKEMUKAKAN UNTUK MEMENUHI SEBAHAGIAN
DARIPADA SYARAT MEMPEROLEHI IJAZAH SARJANA MUDA DENGAN
KEPUJIAN**

**JABATAN PERSURATAN MELAYU
FAKULTI SAINS KEMASYARAKATAN DAN KEMANUSIAAN
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
BANGI
1999**

PENGAKUAN

Saya akui karya ini adalah hasil kerja saya sendiri kecuali nukilan dan ringkasan yang tiap-tiap satunya telah saya jelaskan sumbernya.

**28 Februari 1999
Tarikh**

**Tandatangan
Maizatul Akram Mohd. Hussain
48610**

PENGHARGAAN

Bismillahirrahmanirrahim.

Syukur alhamdulillah ke hadrat Ilahi kerana dengan taufik dan hidayah serta keizinan-Nya jua, maka penyempurnaan Kertas Projek ini dapat direalisasikan seperti yang sedia ada.

Pertama sekali, setinggi-tinggi penghargaan dan ribuan terima kasih yang tidak terhingga kepada En. Mohd. Yusof Md. Nor, selaku penyelia yang telah banyak menyumbangkan bakti dalam usaha menjalankan kajian dan menyiapkan Kertas Projek ini. Komitmen, bimbingan, nasihat serta idea yang beliau berikan begitu bermakna dan bernas sekali. Begitu juga jutaan terima kasih kepada barisan pensyarah di Jabatan Persuratan Melayu, khususnya buat Drs. Lokman Mohd. Zen yang telah banyak mencurahkan nasihat dan ilmu kepada saya sepanjang tempoh pengajian ini.

Buat ayahanda Mohd. Hussain Hj. Saharum, bonda Sapiah Abd. Rani, nenda Hj. Saharum Baharuddin dan Hjh. Fatimah Mat Ibrahim, abang serta keluarga, terima kasih segalanya. Sesungguhnya, pengorbanan, kasih sayang, keprihatinan dan iringan doa kalian selama ini telah membangkitkan semangat dan keyakinan diri ini untuk terus berusaha mencapai kecemerlangan. Buat rakan-rakan seperjuangan, terutamanya Idah, Maizura, Faiz, Syikin, Aisyah dan Ina, jasa kalian tetap dikenang.

Tidak ketinggalan, sekalung penghargaan yang tidak terhingga kepada barisan responden; Penolong Pengarah Seksyen Pembahagian Harta Pusaka Negeri Sembilan, En. Sulaiman Kadimin, Mufti Kerajaan Negeri Sembilan, Datuk Hj. Murthada Ahmad, Penolong Pengarah Unit Khidmat Nasihat (Bahagian Undang-undang Syariah, Negeri Sembilan), Hj. Murad B. Mohd. Yusof, Kaunselor Unit Khidmat Nasihat (Bahagian Undang-undang Negeri Sembilan), Pn. Asmawati Baharudin, Buapak bagi kawasan Labu, Omar B. Tasmin, Penolong Setiausaha Penerangan UMNO Negeri Sembilan, Fadhilah Fadhil B. Othman dan Yang Dipertua Persatuan Ibu Tunggal Negeri Sembilan, Pn. Che Tom Bt. Kassim.

Akhir sekali, kepada semua pihak yang turut terlibat secara langsung dan tidak langsung, terutamanya kepada semua kakitangan Pejabat Tanah dan Galian serta Pejabat Agama Islam Negeri Sembilan, terima kasih di atas kerjasama dan perhatian kalian.

Sekian, Wassalam.

Maizatul Akmam Mohd. Hussain.
Jabatan Persuratan Melayu,
Fakulti Sains Kemasyarakatan dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia.

ABSTRAK

Kajian yang memfokuskan kepada pengamal Adat Perpatih Di Negeri Sembilan ini, bertujuan untuk menganalisis serta memastikan sejauhmana pengamalan sistem pembahagian harta pusaka secara sistem adat, dilaksanakan di Sungai Ujong pada masa kini. Seterusnya, meninjau sama ada terdapatnya perubahan dalam sistem pembahagian hartanya setelah menerima pengaruh luar seperti Inggeris dan Islam. Justeru itu, membuat pengamatan tentang perbezaan ketara antara kedua-dua ciri-ciri sistem pewarisan harta pusaka iaitu Hukum Faraidh dan sistem Adat Perpatih. Hasil daripada kajian dan pengamatan yang telah dilakukan, ternyata bahawa pembahagian harta secara Hukum Faraidh adalah adil dan sempurna berbanding sistem adat. Ini berdasarkan Hukum Faraidh adalah bersumberkan Al-Quran, manakala sistem adat adalah satu bentuk ideologi hasil ciptaan manusia yang boleh diubah sekiranya bertentangan dengan lunas-lunas Islam. Demikian juga terdapat aspek yang menimbulkan kesamaran dan kekeliruan di dalam sistem pembahagian harta Adat Perpatih iaitu tentang konsep harta pusaknya, di samping beberapa konsep harta lain seperti harta carian, dapatan dan pembawaan. Konsep harta dalam Adat Perpatih amat mengelirukan kerana ia lebih mementingkan suku. Selain itu, kesamaran lain yang timbul ialah tentang nisbah pembahagian di antara waris-waris perempuan sendiri yang menerima harta pusaka itu tidak jelas. Cuma dinyatakan, pada kebiasaannya anak perempuan yang bongsu akan menerima harta pusaka yang terdiri daripada tapak rumah, rumah pusaka dan sebagainya. Ekoran itu, ini telah menjadi kontroversi di kalangan masyarakat adat dan masyarakat luar daripada lingkungan adat. Rata-rata masyarakat memperdebatkan dan mempertikaikan sistem pembahagian harta pusaka adat secara kolektif iaitu mengikut jurai keturunan wanita (*matrilineal*). Sistem ini dikatakan bertentangan dengan lunas-lunas Islam dan berat sebelah iaitu seolah-olah menganaktirikan kaum lelaki. Di samping itu juga, kini wujudnya ketidakselarasan pembahagian harta di kalangan masyarakat adat di Sungai Ujong. Terdapat di kalangan masyarakat adat yang mengamalkan pembahagian harta menurut Hukum Faraidh, sistem adat dan terdapat majoriti masyarakatnya mengambil jalan tengah dengan membahagikan harta secara permuafakatan. Dengan itu, didapati perlaksanaan pembahagian harta pusaka di Sungai Ujong telah mengalami perubahan akibat daripada faktor sejarah, pengaruh luar, pengaruh ulama' dan peredaran masa. Demikian juga didapati bahawa pengamalan sistem adat di Sungai Ujong, khususnya di Labu/Nilai, Rasah dan Rantau adalah tidak menyeluruh dan mengalami perubahan dari semasa ke semasa.

KANDUNGAN

	Halaman
PENGAKUAN	ii
PENGHARGAAN	iii
ABSTRAK	iv
KANDUNGAN	v

BAB PERTAMA : PROPOSAL

1.1. Pengenalan	1
1.2. Justifikasi Kajian	
1.2.1. Latar Belakang Kajian dan Permasalahan	7
1.2.2. Skop Kajian	8
1.3. Gelintiran Kesusasteraan	10
1.4. Tujuan Kajian	12
1.5. Kerangka Teori/konsepsual	
1.5.1 Harta Pusaka	13
1.5.2 Sistem Pewarisan Harta Pusaka	14
1.6. Metodologi	16
1.7. Hipotesis	19

BAB KEDUA : PEWARISAN HARTA PUSAKA MENURUT ADAT PERPATIH DAN HUKUM FARAI DH

2.1 Konsep Harta Menurut Adat Perpatih	20
2.1.1 Pusaka Benar	21
2.1.2 Pusaka Sendiri	23
 2.2 Harta Perkahwinan	 24
2.2.1 Harta Carian	25
2.2.2 Harta Dapatan	25
2.2.3 Harta Pembawaan	26
2.2.4 Carian Bujang	26
2.2.5 Carian Laki Bini	27
 2.3 Konsep Harta Pusaka Menurut Perspektif Islam	
2.3.1 Definisi Faraidh	28
2.3.2 Rukun Pepusakaan	29
2.3.3 Sebab-Sebab Pepusakaan	29
2.3.4 Syarat-Syarat Menerima Pusaka	30
2.3.5 Sistem Pembahagian Harta Menurut Syarak	31
2.3.6 Waris Yang Menerima Pusaka	32

BAB KEDUA : PEWARISAN HARTA PUSAKA MENURUT ADAT PERPATIH DAN HUKUM FARAI DH

2.1 Konsep Harta Menurut Adat Perpatih	20
2.1.1 Pusaka Benar	21
2.1.2 Pusaka Sendiri	23
 2.2 Harta Perkahwinan	 24
2.2.1 Harta Carian	25
2.2.2 Harta Dapatan	25
2.2.3 Harta Pembawaan	26
2.2.4 Carian Bujang	26
2.2.5 Carian Laki Bini	27
 2.3 Konsep Harta Pusaka Menurut Perspektif Islam	
2.3.1 Definisi Faraidh	28
2.3.2 Rukun Pepusakaan	29
2.3.3 Sebab-Sebab Pepusakaan	29
2.3.4 Syarat-Syarat Menerima Pusaka	30
2.3.5 Sistem Pembahagian Harta Menurut Syarak	31
2.3.6 Waris Yang Menerima Pusaka	32

BAB KETIGA : HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN	33
BAB EMPAT : KESIMPULAN	42
4.1 Rumusan	42
BIBLIOGRAFI	49
LAMPIRAN	

BAB KETIGA

HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Berdasarkan ketetapan hukum adat, di Sungai Ujong tidak terdapat tanah yang dicapkan sebagai '*Customary Land*'. Ini jelas dalam **Enakmen Pemegang Adat Bab 215** yang meletakkan tanah-tanah adat di daerah Kuala Pilah, Jempol, Jelevu, Rembau, Tampin dan daerah Kecil Gemas adalah diwariskan menurut hukum Adat Perpatih.

Manakala, bagi daerah Seremban dan Port Dickson pula, terdapat fakta sejarah yang menyatakan bahawa; pada Januari 1930, Residen Negeri Sembilan telah memberikan suatu kenyataan penting bahawa di antara tahun 1874 dan 1901, amalan penurunan harta di daerah berkenaan telah mengalami tranformasi dari susur galur '*exogamous matriarchal*' beralih menurut adat Temenggung (M.B. Hooker, 1972: 195).

Maka itu, menurut Penolong Pengarah Seksyen Pembahagian Pusaka Negeri Sembilan, Encik Sulaiman Kadimin; **Enakmen Pemegang Adat Bab 215**, tidak dilaksanakan bagi daerah Seremban dan Port Dickson. Daerah ini merupakan daerah yang tidak mempunyai 'tanah adat', iaitu tidak ada tanah yang dicapkan sebagai '*Customary Land*'. Ini jelas sewaktu British mengesyorkan pembahagian harta berdasarkan '*Customary Land*', para pemimpin di Sungai Ujong tidak menerima dan menolak syor tersebut (Wawancara: Sulaiman Kadimin. 15/12/1998).

Ini bermakna pembahagian harta pusaka di daerah ini tidak mengikut Adat Perpatih secara total, tetapi berdasarkan Hukum Faraidh atau secara permuafakatan. Walau bagaimanapun, terdapat di kalangan masyarakat di Sungai Ujong yang mengamalkan pembahagian harta secara Adat Perpatih.

Ini dapat diperjelaskan lagi melalui pernyataan Buapak bagi kawasan Labu, iaitu Omar Bin Tasmin yang menyatakan “sememangnya di Sungai Ujong tidak terdapat tanah adat, tetapi masyarakatnya masih terikut-ikut dengan pembahagian harta secara sistem adat”. Namun, dewasa ini telah berlakunya perubahan dari segi pengamalan terhadap pembahagian harta secara adat. Ini berlaku ekoran daripada pengaruh Inggeris dan Islam. Kebanyakan di kalangan masyarakat adat kini, telah mengamalkan pembahagian harta secara permuafakatan yang dianggap lebih adil dan saksama.

Pada pandangan beliau, Adat Perpatih ini dijangkakan akan pupus sedikit demi sedikit. Ini berdasarkan daripada pemerhatian ke atas golongan muda dewasa ini yang tidak menghiraukan adat lagi dan menganggapnya kolot. Anak-anak muda kini lebih gemar berhijrah untuk mencari pekerjaan daripada menetap di tanah sendiri.

Walaupun begitu, masih terdapat segelintir masyarakat di Labu yang masih mengamalkan pembahagian harta mengikut jurai keturunan wanita. Golongan yang mendokong kuat sistem ini terdiri daripada golongan yang telah tua. Menjawab persoalan sama ada pembahagian harta pusaka secara sistem adat wajar dipertahankan atau tidak, beliau berpendapat bahawa ia amat wajar dipertahankan.

Menurut beliau, pembahagian harta secara sistem adat dapat mempertahankan hak golongan wanita, khususnya apabila berlakunya perceraian. Ini kerana, sekiranya perceraian berlaku, kaum wanita mempunyai tempat berlindung (Wawancara: Omar Bin Tasmin. 10/01/1999).

Justeru itu, berdasarkan keterangan daripada Penolong Setiausaha Penerangan UMNO Negeri, Fadhilah Fadhil Bin Othman Safar, tanah di Sungai Ujong pada asalnya dikenali sebagai “tanah monobuh” iaitu tanah tebusan. Kawasan ini merupakan penempatan orang Asli dan telah diterokai oleh peneroka-peneroka dikalangan orang-orang Melayu. Oleh sebab itulah, lingkungan tanah di kawasan Sungai Ujong tidak termasuk dalam tanah adat.

Namun begitu, masyarakat di Sungai Ujong pada ketika itu mengamalkan pembahagian harta secara sistem adat. Sebagai salah seorang penduduk yang tinggal di Rasah, beliau menyatakan bahawa masyarakat yang tinggal di kawasan itu tidak lagi mengamalkan pembahagian harta secara sistem adat. Sebaliknya, masyarakat di Rasah majoritinya membahagikan harta pusaka secara sistem Islam atau sistem permuafakatan.

Sehubungan itu, beliau menyatakan bahawa “alah adat oleh pakat, alah syarak atas keredhaan”. Ini bermaksud, sesuatu adat itu boleh berubah mengikut budi bicara pengamal adat itu sendiri. Oleh itu, jelaslah bahawa, perubahan ke atas pembahagian harta pusaka secara sistem adat di kalangan masyarakatnya adalah bersesuaian dengan

keadaan semasa. Dengan wujudnya falsafah itulah, wujudnya pembahagian harta secara permuafakatan (Wawancara: Fadhilah Fadhil. 10/01/1999).

Bercakap tentang pewarisan harta pusaka secara sistem adat, Yang Dipertua Persatuan Ibu Tunggal Negeri Sembilan, Puan Che Tom Binti Kassim menjelaskan bahawa sistem ini adalah adil. Menurut beliau, berdasarkan pembahagian harta pusaka secara adat tersebut, hak wanita akan terbela. Misalnya, apabila berlaku sesuatu perkara yang tidak diingini iaitu kes perceraian, ditinggalkan oleh suami begitu sahaja atau kematian suami, nasib wanita tersebut terbela. Sekurang-kurangnya, dengan adanya hak sedemikian, wanita tersebut dapat berdikari dan melindungi diri serta anak-anak.

Beliau menambah, dewasa ini terdapat pelbagai kes yang melibatkan masalah ibu tunggal dengan anak-anaknya. Golongan ini merupakan golongan yang tidak berdaya dan memerlukan perlindungan. Oleh itu, sekiranya pembahagian harta secara sistem adat ini dilaksanakan, golongan ini mempunyai tempat untuk berlindung. Dengan cara ini juga, kes ibu tunggal yang mempunyai masalah tempat tinggal atau kesempitan hidup untuk menanggung anak-anak dapat dikurangkan (Che Tom Binti Kassim. 10/01/1999).

Selain itu, berdasarkan keterangan Waris Undang Perut Hilir di Luak Sungai Ujong, Dato' Maharaja Lela, transformasi pewarisan harta pusaka yang dialami di daerah Sungai Ujong adalah dipengaruhi oleh seorang ulama terkenal iaitu Haji Muhammad Sa'id. Beliau dikatakan telah berjaya mempengaruhi Undang Dato' Kelana Makmur Bin Dato' Menteri Kassim (1889-1945) serta masyarakat di Sungai Ujong untuk mengikut

pandangannya agar beralih kepada pelaksanaan sistem pembahagian harta pusaka berlandaskan hukum faraidh (Enawaty Anuwar, 1997: 109).

Implikasinya, bermula dari pemerintahan Undang Dato' Kelana Makmur, aturan adat berkaitan tanah telah dimansuhkan di Sungai Ujong dan pembahagian tanah pusaka mengikut hukum faraidh telah dilaksanakan (Norhalim, 1993: 32).

Justeru itu, terdapat beberapa daerah yang mempunyai 'tanah adat' mengikut keluasanya adalah seperti berikut:

**Keluasan Tanah Adat Berbanding Tanah Rizab Melayu dan Keseluruhan Negeri
Sembilan Pada Tahun 1996.**

Daerah	Keluasan (Hektar)		
	Keseluruhan	Rizab Melayu	Tanah Adat
Kuala Pilah	109,042	83,300.02	7,284.53
Rembau	41,418	31,866.07	5,131.72
Tampin	87,805	24,355.24	838.59
Jempol	138,569	15,949.32	687.87
Jelevu	136,756	45,730.60	39.23
Seremban	95,133	-	-
Port Dickson	55,663	-	-
Jumlah	664,591	13,961.94	13,981.94

Sumber: Pejabat Tanah dan Galian Negeri Sembilan.

Menyentuh pula persoalan sama ada pembahagian harta secara sistem Adat Perpatih wajar atau tidak dipertahankan, Encik Sulaiman Kadimin menegaskan “sebagai seorang pegawai pelaksana, saya menjalankan tugas berdasarkan undang-undang yang telah ditetapkan. Ini bermakna, sebagai seorang pelaksana yang telah dipertanggungjawabkan untuk melaksanakan undang-undang, beliau menjalankan pembahagian harta berdasarkan akta yang telah diperuntukkan.

Mengulas pula tentang pembahagian harta pusaka secara Islam, beliau mengakui bahawa sistem faraidh adalah adil. Dalam hal ini, Mufti Kerajaan Negeri Sembilan Datuk Hj. Mohd. Murtadha Ahmad menegaskan bahawa “pembahagian tanah pusaka kepada anak perempuan sememangnya bercanggah dengan hukum syarak. Seharusnya, pembahagian harta pusaka hendaklah dibuat selari dengan hukum syarak” (Noritah Sulaiman, 1994: 16).

Pendapat tersebut turut dipersetujui oleh Penolong Pengarah, Unit Khidmat Nasihat (Bahagian Undang-undang Syariah Negeri Sembilan), Hj. Murad B. Mohd. Yusof yang menyatakan bahawa sistem pewarisan harta pusaka mengikut jurai keturunan perempuan adalah salah dan bertentangan di sisi Islam iaitu berasaskan konsep hukum faraidh (Wawancara: Hj. Mohd. Murad B. Mohd. Yusof. 26/08/1998).

Walaupun begitu, Sulaiman Kadimin tidak menafikan bahawa terdapatnya perbezaan nyata di antara pembahagian harta secara adat dan faraidh. Tetapi, menurut

beliau pelaksanaan pewarisan secara faraidh juga tidak dilaksanakan dengan menyeluruh di kalangan sesetengah komuniti di Sungai Ujong.

Menurut beliau sekiranya ditinjau dari segi harta-harta 'aleh', seperti wang simpanan, pembahagiannya adalah lengkap dan tidak mendatangkan masalah. Tetapi sekiranya harta tersebut berupa tanah, permasalahan pembahagian harta secara sistem Islam tetap timbul. Permasalahan ini dapat diselesaikan sekiranya waris-waris yang berhak bersetuju dan bermuafakat secara '*give and take*' untuk membahagikan tanah tersebut.

Secara umumnya, pengagihan harta secara "muafakat" ini terletak di atas budi bicara sesama ahli waris, lebih-lebih lagi sekiranya harta peninggalan tersebut tidaklah begitu banyak. Sebagai contoh, harta yang berbentuk sebidang tanah dan sebuah rumah pusaka, lazimnya diwarisi oleh anak sulung atau bongsu.

Permasalahan tanah ini juga turut berlaku ke atas tanah adat. Kesukaran ini timbul ekoran daripada kesukaran untuk melakukan pemecahan tanah. Pembahagian tanah juga adalah menurut jurai keturunan waanita dan tidak sekali-kali lelaki. Oleh kerana terlalu banyak penama dalam sesebuah geran, ini menyebabkan terjadinya permasalahan tanah adat terbiar (Wawancara: Sulaiman Kadimin. 15/12/1998).

Berhubung dengan permasalahan tanah adat yang terbiar ini, Kaunselor Unit Khidmat Nasihat, Bahagian Undang-undang Syariah Negeri Sembilan, Pn. Asmawati

Baharuddin pula mengulas bahawa; permasalahan ini sememangnya wujud hingga kini.

Antara faktor yang dapat dikenalpasti termasuklah:

- 1) Tanah adat merupakan hak ramai yang tidak dapat dikenalpasti tuannya. Oleh kerana terlalu ramai penama dalam sesebuah geran tersebut, tiada sesiapa yang ingin mengusahakannya.
- 2) Tanah adat merupakan bukan hak milik mutlak bagi seseorang individu. Oleh itu, seseorang penama hanya mempunyai hak pakai, iaitu boleh mengusahakannya sahaja. Walau bagaimanapun, hasil yang diperolehi akan dibahagikan sama rata dengan penama-penama lain. Ekoran itu, ini dianggap tidak adil oleh pengusaha tanah tersebut.
- 3) Timbulnya permasalahan di kalangan kebanyakan golongan wanita iaitu penama yang bergantung pada suaminya. Mereka ini tidak mampu untuk mengusahakan tanah tersebut kerana hanya mengharapkan suami. Dengan itu, usaha mereka sering terkandas begitu sahaja.
- 4) Wujudnya masalah ketuanan atau tidak wujudnya 'bos' untuk menguruskan tanah tersebut. Ketuanan yang tidak jelas ini akan menyebabkan tanah adat tidak dapat diselaraskan oleh seorang ketua.
- 5) Percanggahan dalam sistem syarak (faraidh) juga menyebabkan timbulnya masalah tanah terbiar. Menurut Hukum Syarak, lelaki akan menerima hak $\frac{2}{3}$ dan perempuan sebanyak $\frac{1}{3}$ daripada jumlah harta. Percanggahan ini menyebabkan pembahagian harta pusaka secara Adat Perpatih tidak dapat diamalkan sejelas-jelasnya atau tidak dapat dilaksanakan sepenuhnya. Tambahan pula, terdapat di kalangan masyarakat

BIBLIOGRAFI.

- A.Samad Idris dan Norhalim Hj. Ibrahim. 1994. Negeri Sembilan: Gemuk Di Pupuk, Segar Bersiram; *Adat Merentas Zaman*: Negeri Sembilan. Jawatankuasa Penyelidikan Budaya Negeri Sembilan dengan Kerjasama Kerajaan Negeri Sembilan.
- Abdul Ghani Shaharuddin. 1983. Adat Perpatih Negeri Sembilan Patutlah Dikaji Dengan Teliti. *Dewan Masyarakat*, Januari: 22-24.
- _____. 1983. Sekali Air Bah Sekali Tanjung Berubah. *Dewan Masyarakat*, Februari :42-44.
- Abdul Halim Zulkifli. 1989. Pembahagian Pusaka Di Kalangan Masyarakat Adat Perpatih Di Negeri Sembilan: Satu Kajian Kes Pesaka Menurut adat dan Faraidh. *Latihan Ilmiah*. Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi.
- Abdul Rahman Hj. Mohammad. 1964. *Dasar-dasar Adat Perpatih*. Kuala Lumpur. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Abdullah Siddik. 1975. *Pengantar Undang-Undang Adat Di Malaysia*. Kuala Lumpur. Universiti Malaya.
- Abu Hassan Sham dan Marriyam Salim. 1995. *Sastera Undang-undang*. Kuala Lumpur. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ahmad Damiri B. Yahya. 1998. *Pembahagian Harta Secara Islam*, Seremban, Negeri Sembilan. Temubual, 26 Ogos.
- Ahmad Ibrahim. 1965/66. *Islam Customary Law/Malaysia*. Intisari Vol. 11, No.2.
- Asmawati Baharuddin. 1998. *Permasalahan Tanah Terbiar*, Seremban, Negeri Sembilan. Temubual, 26 Ogos.
- Che Tom Kassim. 1999. *Sistem Adat Melindungi Hak Kaum Wanita*, Labu, Negeri Sembilan. Temubual, 10 Januari.
- Dharmawijaya. 1969. *Pesaka Terserah Ke Anak Perempuan*. *Dewan Masyarakat*, November: 38-40.
- Dt. B. Nordin Yakub. 1995. *Hukum Kekerabatan Minangkabau (Jilid I & II)*. Jakarta. CV. Pustaka Indonesia.

- Enawaty Anuwar. 1998. Sistem Pewarisan Harta Pusaka Di Kalangan Masyarakat Adat Perpatih Di Negeri Sembilan: Satu Perspektif Menurut Hukum Faraidh. *Latihan Ilmiah*. Jabatan Persuratan Melayu. Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi.
- Fadhilah Fadhil B. Othman Safar. 1999. *Pembahagian Harta Secara Sistem Adat, Faraidh Dan Permuafakatan*, Rasah, Negeri Sembilan, Temubual. 10 Januari.
- Faraded Md. Dom. 1979. Persoalan Pembahagian Harta dalam Adat Perpatih. *Latihan Ilmiah*. Jabatan Persuratan Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi.
- Hooker M.B. 1976. *Adat Laws in Modern Malaya; Land Tenure, Traditional Government And Religion*. Kuala Lumpur. Oxford University Press.
- Ibrahim bin Atin. 1956. *Perbilangan Adat. Pulau Pinang*. Sinaran Bros.
- Ismail B. Abdul Hadi. 1998. *Adat Perpatih*, Seremban, Negeri Sembilan. Temubual, 16 Jun.
- Mochtar Naim. ed. 1968. *Menggali Hukum Tanah dan Hukum Waris Minangkabau*. Padang. Center For Minangkabau Studies Press.
- Mohd. Murad B. Mohd. Yusof. 1998. *Pewarisan Harta Berdasarkan Konsep Hukum Faraidh*, Seremban, Negeri Sembilan. Temubual, 26 Ogos.
- Mohd. Saleh Abas. 1965. *Mengenal Undang-undang*. Kuala Lumpur. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohd. Shah B. Mohd. Said al-Haj. 1996. *Tambo Alam Naning*. Kuala Lumpur. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Newbold, T.J. 1971. *Political and Statistical Account of the British Settlements in the Straits of Malacca*. John Murry. 1983. cetak semula. Kuala Lumpur. Oxford University Press.
- Norazit Selat. 1996. "Pembahagian Harta Pusaka Dalam Adat Perpatih". *Kertas Seminar Adat Perpatih*. Allson Klana Resort, Negeri Sembilan, 24 Julai.
- Nordin Selat. 1976. *Sistem Sosial Adat Perpatih*. Kuala Lumpur. Jabatan Penerbitan Utusan Melayu.
- _____. 1982. *Sistem Sosial Adat Perpatih*. Kuala Lumpur. Utusan Publications & Distributors.
- Norhalim Hj. Ibrahim. 1993. *Adat Perpatih: Perbezaan dan Persamaan dengan Adat Temenggung*. Kuala Lumpur. Dewan Bahasa dan Pustaka.

- _____. 1997. "Peranan Institusi Adat Di Dalam Pembangunan dan Pentadbiran Tanah". *Kertas Kerja Seminar* Tertutup Pemantapan Nilai Islam Dalam Sistem Adat Perpatih. Jabatan Mufti Kerajaan dan Majlis Agama Islam, Negeri Sembilan, 24-25 November.
- Noridah Sulaiman. 1994. Pembahagian Terperinci Dalam Al-Quran. *Al-Islam*. Julai:16.
- Nurdin Yakub. 1995. *Hukum Kekerabatan Minangkabau*. Jilid I & II. Bukit Tinggi. Pustaka Indonesia.
- Omar B. Tasmin. 1999. *Pembahagian Harta Pusaka Di Labu, Labu, Negeri Sembilan*, Temubual, 10 Januari.
- Othman Ishak. 1979. *Hubungan antara Undang-Undang Islam dengan Undang-Undang Adat*. Kuala Lumpur. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Rossilah Bakar. 1994. Perbilangan Adat: Satu Kajian Dari Aspek Hukum Adat. *Latihan Ilmiah*. Jabatan Persuratan Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi.
- Saiful Asmanizan Husin. 1997. Sistem Pembahagian Harta Pusaka Di Dalam Adat Perpatih: Satu Perbandingan Dengan Sistem Faraidh. *Latihan Ilmiah*. Jabatan Persuratan Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi
- Sulaiman Kadimin. 1997. "Tanah Adat Negeri Sembilan, Permasalahan dan Cabaran. *Kertas Kerja Seminar* Tertutup Pemantapan Nilai Islam Dalam Sistem Adat Perpatih. Jabatan Mufti Kerajaan dan Majlis Agama Islam, Negeri Sembilan, 24-25 November.
- _____. 1998. *Harta Pusaka Dan Tanah Adat, Seremban*, Negeri Sembilan, Temubual, 15 Disember.
- Taylor, E.N. 1929. *The Customary Law of Rembau*, JMBRAS, Vol. VII, pt.1.
- Thomas Lynn & Benda Beckmann Franz Van. 1985. *Change and Continuity in Minangkabau*. Athens, Ohio. Ohio University Center for International Studies, Center for Southeast Asian Studies.
- Zainal Kling. 1969. Sistem Kekeluargaan di Melaka. *Tesis Sarjana Muda*. Universiti Malaya. Kuala Lumpur.

LAMPIRAN**SOALAN KAJIAN SOAL SELIDIK****BAHAGIAN A (IDENTIFIKASI RESPONDEN)****(TANDAKAN / DI RUANG BERKAITAN)**

1) Umur

25-34 tahun	
35-44 tahun	
45-49 tahun	
50-59 tahun	
60 tahun ke atas	

2) Jantina

L			P
---	--	--	---

3) Status

Bujang	
Berkahwin	
Janda	
Duda	

4) Suku

Biduanda	
Batu Hampar	
Tanah Datar	
Seri Lemak	
Lain-lain. Sila nyatakan	

5) Taraf
Pendidikan

Tidak bersekolah	
Sek. Rendah	
Sek. Menengah	
Kolej/Universiti	

6) Pekerjaan

Kerajaan	Swasta	Bekerja sendiri	Pelajar	Suri Rumah	Lain-lain Nyatakan

7) Pendapatan

Kurang drp. 500	
500-800	
900-1000	
1000 ke atas	

8) Tempat tinggal

Labu/ Nilai	
Rasah	
Rantau	
Lain-lain. Sila nyatakan	

9) Tempoh masa
menetap di tempat
sekarang

Kurang daripada 5 tahun	
6-8 tahun	
8-10 tahun	
Lebih daripada 10 tahun	

BAHAGIAN B: PANDANGAN TERHADAP PEMBAHAGIAN HARTA SECARA SISTEM ADAT DAN HUKUM FARAIDH

1) Adakah saudara faham tentang pembahagian harta secara sistem Adat Perpatih?

amat faham	faham	sederhana faham	amat tidak faham

2) Wajarkah ia dipertahankan? Nyatakan alasan saudara.

amat wajar	wajar	sederhana wajar	amat tidak wajar

3) Bagaimanakah cara pembahagian harta di kalangan suku saudara?
Adakah mengikut adat, faraidh atau lain-lain (sama-rata).
Nyatakan.

4) Adakah keluarga saudara masih mengamalkan pembahagian harta secara sistem adat?

ya	tidak

5) Adakah harta yang anda miliki sekarang bersumberkan harta pusaka?
Beri penjelasan anda.

ya	tidak

6) Adakah anda faham tentang pembahagian harta mengikut hukum Faraidh?

amat faham	faham	sederhana faham	tidak faham

7) Adakah terdapat usaha-usaha untuk mengamalkan sistem pembahagian harta secara hukum Faraidh di kalangan ahli keluarga saudara?

ya	tidak

8) Terdapatkah sebarang permasalahan/bantahan daripada ahli keluarga saudara sekiranya pembahagian harta secara hukum Faraidh dilaksanakan?

ya	tidak

9) Adakah terdapat sebarang usaha untuk mengekalkan sistem adat ini di kalangan ahli keluarga saudara?

ya	tidak

10) Bagaimanakah tanggapan di kalangan pengamal adat, sekiranya seseorang itu tidak mengamalkan pembahagian harta secara sistem adat?

11) Adakah saudara merasakan pembahagian harta secara Islam amat adil?

ya	tidak